

MARTHA ANGELA

Onvindbaar, maar niet afwezig

Auteur: Julino Willem Anthony

MARTHA ANGELA

Onvindbaar, maar niet afwezig

Auteur: Julino Willem Anthony

MARTHA ANGELA

Copyright © 2017 door Julino Willem Anthony

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of
openbaar gemaakt worden in enige vorm of op enige wijze, hetzij
elektronisch, mechanisch of door fotokopieën, opname, of op enige
andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de
auteur.

ISBN: 978-94-6345-161-1

Opgedragen aan:

Cathalina Jarig en Martha Angela.

Hoofdstukken

Dankbetuiging	5
Proloog	6
Introductie	7
01. Eindelÿk vrÿ	8
02. Brieven van manumissie	17
03. Kapers op de kust	29
04. Invasie	41
05. Vergeven, maar niet vergeten	58
06. Uit het dagelijkse leven	65
07. Martha Angela	77
08. Leven gaat door.....	87
Over de auteur	96
Referenties	97

Dankbetuiging

Terwijl ik in Nederland met behulp van een computer online onderzoek deed naar digitale documenten, was een aantal mensen bezig mij op een ander manier te helpen. Het archiefonderzoek heeft plaatsgevonden in de Verenigde Staten van Amerika en op Bonaire en Curaçao. Mijn hartelijke dank gaat uit naar deze mensen voor hun beroepshalve medewerking en welwillendheid.

Te noemen zijn Modianne Cathalina voor haar onderzoek op Curaçao, Marina Melis, die zich bereid heeft bevonden gemachtigd te worden, het Nationaal Archief van Curaçao, het Zeeuws Archief, National Archives, New York City en de medewerkers van afdeling Burgerzaken op Bonaire voor hun inspanning.

Redacteur: drs. D. J. Nijssen

Proloog

In mijn vorige boek, “*Descendanten: de nalatenschap van Jan Hendrik*”, schreef ik met name over Stefanus Martien Anthonÿ, zijn vrouw en hun nakomelingen. In het huidige boek is gepoogd na te gaan of Stefanus broers en zussen had. Daartoe was het nodig informatie op te zoeken over Martha Angela, de moeder van Stefanus. Haar naam staat vermeld op de huwelijksakte van haar zoon Stefanus Martien als “wijlen alhier geboren geen beroep gehad”. Bij deze informatie lijkt het voorlopig ook te blijven, gezien het gebrek aan documenten over haar.

Gedurende mijn onderzoek naar Martha Angela heb ik de wijde omtrek van de wereld waarin zij leefde uitgekamd. Aan de hand van diverse publicaties in vooral de *Curaçaosche Courant* heb ik een indruk gekregen van hoe het er in die tijd aan toe ging; een wereld vol conflicten en oorlogen.

Vele filosofen hebben zich bezig gehouden met de aard van de mens en de vraag hoe vrede op aarde te scheppen. Het Hof van Eden zou het niet meer worden.

In dit boek wordt stilgestaan bij een aantal gebeurtenissen, waarvan zou kunnen worden verondersteld dat die voor die tijd het heel normaal waren. Toch is dat niet zo. Dit blijkt uit een uitgesproken vonnis en discussies over slavenhandel en slavernij.

Het verhaal kreeg een verrassende wending met de vondst van een beginnende stamboom met Stephanie Anthony op FamilySearch, een website van The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints, die in de volksmond de mormoonse kerk wordt genoemd.

Introductie

Dit boek is geschreven vanuit de belangstelling meer te ontdekken over Martha Angela, de moeder van Stefanus Martien Anthony. Van haar stammen ik en vele anderen af. Met de gedachte documenten over haar te kunnen vinden was het de bedoeling een verhaal over haar en haar naasten te vertellen, verspreid over de verschillende tijdstippen en gebeurtenissen uit die periode.

Het is een teken van dankbare erkenning aan onze voorouders om hun naam uit documenten te halen en ze hierin te noemen als een gedenkteken ter herinnering aan onze afkomst.

Het verzamelen en verwerken van de gegevens was een enorme klus die alleen kan worden gewaardeerd door iemand die soortgelijke inspanningen heeft geleverd. Ik ben me ervan bewust dat perfectie meer moeite, tijd en kosten vereisen.

Dankzij velen die zich hebben ingespannen door telkens een deel van deze geschiedenis op te tekenen, kan ik nu uit dit bronmateriaal putten. Sommigen zullen zeggen “het interesseert mij geen drol”, maar het kan dienen als een prikkel ter vergelijking van het huidige luxe leven.

Mijn verlangen is dit stukje geschiedenis te behouden, zodat het nageslacht daarvan kan profiteren. Te dien einde heb ik met puur onzelfzuchtige motieven vele uren besteed aan een leerzame, intensieve en verwarrende arbeid. Om de sfeer van toen te behouden heb ik de schrijfstijl in de documenten gevolgd, hetgeen dit werk zo authentiek maakt.

1. Eindelyk vry

Een ceremonie, een hapje en een drankje waren er niet bij, maar voor hen was het vreugde. Op die dag werd een belangrijk besluit genomen over de vrijheid van een aantal slaven. Opvallend is dat de President van de Regtbank niet op een bericht van de Koloniale Secretaris heeft gewacht, maar persoonlijk naar de stand van zaken heeft gevraagd. Het bestuur over het eiland Curaçao werd gedurende de afwezigheid van de Gezaghebber overgedragen aan de President van de Regtbank. Eerder werd de functie over- en waargenomen door de heer C.L. Van Uytrecht, Koloniale Ontvanger en Majoor Kommandant van de Schuttery en den Landstorm, maar deze vertrok na Rammelman Elsevier uit de kolonie naar Nederland.

Niemand heeft bezwaar aangetekend tegen het gunnen van vrijheid aan genoemde slaven, werd hem mondeling medegedeeld. Zo blijkt uit het dagrapport van de Gezaghebber. Hij was opvolger van Rammelman Elsevier, oud Gezaghebber der kolonie Curaçao en onderhoorige Eilanden. Uit berichten in de krant blijkt dat er geruime tijd een stoelendans rond de functie gaande was. Met de betuiging Zijner Majesteits tevredenheid over zijn langdurige en getrouwe diensten en toelegging van pensioen, werd de oud Gezaghebber der kolonie Curaçao en onderhoorige Eilanden bij koninklijk besluit van 10 december 1836 eervol ontslagen uit zijne betrekking van Gezaghebber over de kolonie Curaçao en onderhoorige Eilanden. Zijn vertrek was al voorbereid en werd bij resolutie gedateerd “7 October 1835 No. 1077-975”, verlof verleend om naar Nederland te vertrekken. Daarbij werd gebruik gemaakt van Zyner Majesteits Transportschip Prins Willem Fredrik Hendrik. Op aankondiging van het vertrek heeft een groot aantal Ingezetenen een adres ingediend als blijk van dankbaarheid aan Rammelman Elsevier, onder wie Los Emigrados Reformistas de Venezuela en Curaçao (De Curaçaosche Courant 27 februari 1836). De

krant publiceerde een emotionele ingezonden afscheidsbrief van Rammelman Elsevier, verstuurd vanuit Gorinchem, gedateerd “den 20 February 1837”.

Bij besluit “van den 31 January 1836 No. 111”, werd de Heer R. F. (Reinier Frederik) Baron Van Raders al tot Gezaghebber ad interim van de kolonie Curaçao en onderhoorige Eilanden benoemd. Met het definitieve vertrek van Rammelman Elsevier werd Van Raders rond maart 1837 benoemd en aangesteld als Gezaghebber effectief van vermelde eilanden. Tevens bleef hij belast met de functie van Kommandant der Troepen, totdat die functie door een ander werd vervuld. Op de dag waarop het besluit aangaande de vrijlating van Cathalina Jarig werd genomen, zat Baron Van Raders in het belang van de dienst op Bonaire. Op 18 maart 's avonds vertrok hij naar Bonaire en op 23 augustus keerde hij terug op Curaçao. Bij dispositie van 15 maart No. 225 werd het bestuur gedurende zijn afwezigheid opgedragen aan de President van de Regtbank van de kolonie, de heer J. B. Gravenhorst. In het bijzonder ijverde Baron Van Raders voor de verbetering van de landbouw. Waarschijnlijk had zijn verblijf op Bonaire daarmee te maken, of anders met de onlusten in november 1834. Na die opschudding en het geval van slaaf Bentura in 1835 kwam Van Raders met een plan om de vrije lieden uit Rincon te evacueren. Deze zouden slaaf Bentura geholpen hebben de benen te nemen.

Bij Koninklijk Besluit van 10 december 1843 no. 66 werd aan Van Raders de titulaire rang van kolonel toegekend, gevolgd door K. B. van 21 april 1845 no. 38, waarmee hij tot gouverneur van Suriname werd benoemd. Een diplomatiek akkefietje tussen de Oostenrijkse en de Nederlandse regering kostte hem echter zijn baan. Het ging over de publieke verkoop in Suriname van het Oostenrijkse schip Venezia als onbeheerde Boedel. Als gevolg daarvan werd aan de Generaal-Majoor Van Raders bij K.B. van 29 december 1851 no. 1 ongevraagd eervol ontslag verleend. In 1851 heerste in Suriname de gele koortsepidemie en stierven vele personen, waaronder de kapitein, benevens enige matrozen van het schip. Het schip werd verlaten, waarna het aan het departement der onbeheerde Boedels werd overgedragen om in het openbaar verkocht

te worden. Aan Van Raders werd gevraagd, gezien het exceptionele van het geval, van het bestaande reglement af te wijken, maar ondanks de raad die ook andere personen aan Van Raders gaven om in dit geval de bestaande wet niet toe te passen, vond hij dat de werking van bestaande reglementen niet opgeschort konden worden. Hij vreesde dat de gevolgen van een dergelijke handeling nadelig zouden uitpakken voor het Gouvernement, dat dan verantwoordelijk zou worden gesteld. Dat deed hem de das om. Baron Van Raders was lid van de Maatschappij ter bevordering van de afschaffing van de slavernij. Hij zette zich als gouverneur dan ook in om de behandeling van slaven te verbeteren en de opheffing der slavernij in de Nederlandsche West-Indische koloniën.

Cathalina van Flora Janga – de moeder van Martha Francisca – gewezen landsslavin werd op 12 augustus 1837 te Curaçao gemanumiteerd door het Gouvernement en voor haar vrijdom verkocht onder de naam Cathalina Jarig. De naam van haar dochter Martha Flora (Janga) is eveneens veranderd. In de Curaçaosche courant van 8 en 15 februari 1840 is aangekondigd dat Martha Cathalina Janga, na gemanumiteerd, te zijn voortaan Martha Janga zou heten. Onder die naam is zij bij wet getrouwd met Stefanus Martien. Zo staat ze ook genoteerd op de huwelijksakte van Stefanus en Martha. Kennelijk is vanaf de geboorte van Jan Hendrik (buitenechtelijk geboren) de tweede naam Fransisca toegevoegd. Op de website wiewaswie.nl is een geboorteakte van haar geplaatst met de opmerking: “Alias moeder is Jarig”. Zo te zien bleef haar dochter de familienaam Janga dragen. De geboortedatum vermeld op die online akte klopt niet. Op grond van de huwelijksakte is zij in het jaar 1814 geboren. De broer van Cathalina – Matthias – kreeg een nieuwe naam. Hij werd Vlijtig en trouwde later met Cathalina Jonk. Zij veranderde eveneens een aantal keren van naam. Ook Fabias Domacasse kreeg na gemanumiteerd te zijn een nieuwe naam. Domacasse werd Dok. Hij overleed op 24 februari 1856 op de leeftijd van 60 jaar. Nog een paar naamsveranderingen zijn Simon Bevrijder en Jan Hendrik Vriend, verwanten van de vrouw van Stefanus Martien.

Iedereen heeft een geschiedenis

BS Geboorte met Cathalina Janga

Kind:	<u>Martha Janga</u>	Kind:	<u>Cathalina Jarig</u>
Geslacht:	Vrouw	Geslacht:	Vrouw
Geboortedatum:	dinsdag 1 januari 1839	Moeder:	<u>Flora Janga</u>
Moeder:	<u>Cathalina Janga</u>	Gebeurtenis:	Geboorte
Gebeurtenis:	Geboorte	Documenttype:	BS Geboorte
Datum:	dinsdag 1 januari 1839	Erfgoedinstelling:	<u>Nationaal Archief</u>
Documenttype:	BS Geboorte	Plaats instelling:	Curaçao
Erfgoedinstelling:	<u>Nationaal Archief</u>	Collectiegebied:	Nederlandse Antillen
Plaats instelling:	Curaçao	Aktenummer:	29
Collectiegebied:	Nederlandse Antillen	Registratiedatum:	1 januari 1837
Aktenummer:	10	Akteplaats:	Bonaire
Registratiedatum:	1 januari 1840	Aktesoort:	Geboorteakte
Akteplaats:	Bonaire	Opmerking:	Op den 12-08-1837 te Curacao gemanumiteerd Cathalina van Flora Janga gewezen lands slavijn door het Gouvernement voor haar vrijdom verkocht onder den naam van Cathalina Jarig
Aktesoort:	Geboorteakte		
Opmerking:	Alias moeder is Jarig		

Datum 1837, januari 2

Regest gouvernementslaaf Matthias van Flora Janga (Matthias Vlijtig), 44 jaar, te Bonaire, door het gouvernement.

Bronverwijzing Nummer toegang: 1.05.12.02, inventarisnummer: 12, folionummer: nr 4

Bron: gahetna.nl - Curaçao: Vrij van Slavernij (manumissies).

Kind	Cathalina Jonk
Geboortedatum	28-02-1804
Geslacht	Vrouw
<hr/>	
Moeder	Maria Josephia
<hr/>	
Gebeurtenis	Geboorte
Datum	28-02-1804
<hr/>	
Documenttype	BS Geboorte
Erfgoedinstelling	Nationaal Archief
Plaats instelling	Den Haag
Collectiegebied	Nederlandse Antillen
Aktenummer	41
Registratiedatum	01-01-1837
Akteplaats	Bonaire
Opmerking	Op den 12-08-1837 te Curacao gemanumiteerd Cathalina van Maria Josephia gewezen lands slavin door het Gouvernement voor haar vrijdom verkocht onder den naam van Cathalina Jonk
Akiesoort	Geboorteakte
<hr/>	
Kind	Matthias Vlijtig
Geboortedatum	01-01-1792
Geslacht	Man
<hr/>	
Moeder	Flora Janga
<hr/>	
Gebeurtenis	Geboorte
Datum	01-01-1792
<hr/>	
Documenttype	BS Geboorte
Erfgoedinstelling	Nationaal Archief
Plaats instelling	Den Haag
Collectiegebied	Nederlandse Antillen
Aktenummer	9
Registratiedatum	01-01-1837
Akteplaats	Bonaire
Opmerking	Op den 04-03-1837 te Curacao gemanumiteerd Matthie Flora Janga gewezen Slandslaaf en door het Gouvernement akdaar aan hemzelve voor zijn vrydom verkocht, onder den naam van Matthias Vlijtig
Akiesoort	Geboorteakte

Op 8 juli 1837 werd de bekendmaking van 30 juni van het Gouvernement dat de Brieven van Manumissie verleend zouden worden in de openbare dagbladen geplaatst. Eenieder die meende enig recht of pretentie op de genoemde slaven te mogen sustineren, werd opgeroepen om binnen de termijn van drie weken nadat de bekendmaking voor het

eerst in de openbare dagbladen verscheen “van hun vermeend regt of pretentie aan het Koloniale Secretary aan te tekenen”. Die waren er niet.

Het besluit is opgenomen in het journaal van 2 augustus van de gezaghebber onder No. 557:

“manumissie van eenige landsslaven en een æ aankomende M.G. Schotborgh.

Van den Koloniale Secretaris op heden mondelinge mededeling erlangd hebbende dat de advertentiën ten aanzien van de na te noemene slaven als:

- Van Cathalina van Flora Jaga*
- Van Cathalina van Maria Josephia*
- Van Bregita van Maria Josephia*
- Van Antonie van Helena Catharina*
- Fabias Domacasse*

Allen aankomende den lande, alsmede

- Van Andrie Martis aankomende Maria Gijsbertha Schotborgh afgelopen zijn, zonder dat men daartegen in oppositie is gekomen. En daarop gelezen het rekwest van voornoemde Maria Gijsbertha Schotborgh waarbij dezelve als borg voor de manumissie van den voornoemde Andries Martis is aanbiedende de heeren G. Schotborgh en M.B. Schotborgh met overlegging van het bewijs dat de gemanumittierd wordende in een erkend kerk genootschap is opgenomen, verders het verzoek doende dat bedoelde Andries Martis deze zijne voornamen moge behouden en, kan het zijn, den familienaam van Beltram worden toegevoegd.

Is goed gevonden en verstaan.

- 1. De opgemelde borgen goed te keuren gelijk geschied bij deze*
- 2. De Koloniale Secretaris hierbij te machtigen om voor de opgenoemde slaven het vereiste vrijbrieven ter uitreiking aan dezelfde op te maken met de na te noemen deze voornamen en namen*

Cathalina Jarig.

Cathalina Jonk.

Bregita Jonk.

Antonie Catar.

Fabias Dok.

Andries Martis Beltram.”

Het besluit werd in de krant gepubliceerd op 26 augustus 1837.

Op de website bonairefamily.com staat vermeld dat Cathalina Jarig een koraal met veel kabrieten had. Er liepen veel geiten rond in het wild. Denkkelijk heeft zij een eigen verzameling gemaakt voor consumptie en wellicht export. Geiten werden geslacht, gezouten en gedroogd (*yorki* genoemd) om vervolgens naar Curaçao te verscheppen. Het is te veronderstellen dat zij zich na haar vrijdom heeft ontpopt van slavin tot officiële zakenvrouw. Zij heeft op Curaçao gewerkt en heeft gezien hoe daar zaken werden gedaan.

Na die rel van 1834 op Bonaire kreeg Cathalina haar vrijheid. In zijn boek *"Bonaire; van Indianen tot Toeristen"* maakt Johan Hartog melding van die oproer in november 1834. De hoofdpersoon was Martis di Katalina. De namen Flora Janga, Martha Cathalina Janga en een paar anderen worden in het verhaal genoemd. Hoewel sommige namen veelvuldig werden gebruikt door zowel slaven als vrije lieden, is het vrij zeker dat het hier gaat om de broer van Martha Fransisca, de vrouw van Stefanus Martien.

In de regel was het zo dat geen bestaande naam toegekend mocht worden aan gemanutteerden en uit het manumissiereglement van 1832 blijkt dat geen andere voornamen gegeven mochten worden dan die men gewoon is in *Nederland* te dragen. Het was ook niet toegestaan voor vrijgelaten ‘onwettige’ kinderen, waarvan de natuurlijke vader gehuwd was, diens naam te dragen. Bovendien was het verboden de familienaam van de voormalige meester toe te passen. Zelfs het gebruik van de familienaam ‘van eenig in de respectieve koloniën woonachtig geslacht of individu’ moest voorkomen worden. Soms mochten vrijgelaten ‘onwettige’ kinderen waarvan de natuurlijke vader gehuwd was diens naam dragen. Kinderen geboren uit een dergelijke verhouding werden ambachtsslaven genoemd. Zij werden verhuurd om te metselen of te timmeren. Ze waren zelfstandig, op voorwaarde dat zij wekelijks een bedragje afdroegen aan hun meester – hun vader.

Op dezelfde bladzijde als waarop het besluit geschreven staat, wordt het laatste deel van het dagrapport van 31 juli vervolgd. De Hoog Ed. Gestr. Heer Gezaghebber Curaçao en onderhoorig eilanden 1837 schrijft: “(...) Zo wordt daarvan, in opvolging van het bepaalde bij mijne dispositie d.d. 5 dezer no. 493 hierin de vereiste aantekening gedaan.” Verder schrijft hij bij No. 556, Augustus 1: “Vertrek van de brik Merkuur naar Nederland en verzending daarmede van depêches naar het Ministerie van Koloniën.

Heden vertrok uit deze haven, ten einde naar het moederland te retourneren, Zijne Majesteits Brik Merkuur, gekommandeerd door den Luitenant de Zee der 1ste klasse A.H. van Kerkwyk, en zijn daarmede aan Zijne Exellentie den Luitenant Generaal Minister voor de Koloniën verzonden mijner aan Hoog dezelve geadresseerde missiven van en met No. 60 tot en met no. 65 en de bijlagen tot dezelfde behoorde.”

Aantekening van 3 augustus met No. 558 gaat over de aflegging van Eed door President + leden van den krijgsraad voor de Jager A. Gabriel.

“Heden is voor mij afgenomen den eed van President en leden van den bij dispositie d.d. 31 juli no. 552 benoemen krijgsraad inzake van de Jager Antonie Gabriel” en no. 559 eveneens van 3 augustus gaat over wat hij heeft gelezen op die dag:

“Bepaling dat voortaan aanslag van het ... patentenregt op den 15den van de maand volgende op de laatste van

Verder staat in het dagrapport:

- a. Eene missive van den Administrateur der Financiën d.d. 27 juli j.l. No. 215/83
- b. Eene missive van den Commis waarnemende het koloniale Ontvangers ambt.

Beiden strekkende, in antwoord op mijne dispositie d.d. 25 juli”

De aandacht viel op de navolgende advertentie in de krant. De slaaf was kennelijk zeer populair, waardoor hij de bijnaam Don Quichot kreeg. Hij werd naar Suriname overgeplaatst. Daar hadden ze – waarschijnlijk vanwege het verbod bij Koninklijk Besluit van 15 juni 1814 op slavenhandel vanuit Afrika – werkkrachten nodig.

BEKENDMAKING.

DE ondergeteekende het voornemen hebbende om zynen slaaf den neger **DON QUICHOT**, oud 32 jaren, zoon van **FLORA**, naar de kolonie Suriname te vervoeren, maakt, in voldoening aan de deswege bestaande wettelyke bepaling, zulks hierby bekend.

Curaçao den 20 September 1850.

J. A. DE HASETH.

Hoe hij aan die bijnaam is gekomen wordt in de advertentie niet vermeld, maar Don Quichot is de hoofdpersoon in de door Cervantes geschreven roman *De vernuftige edelman Don Quichot van La Mancha*, voor het eerst gepubliceerd in 1605. Het gaat over iemand die onbereikbare doelen nastreeft. In dit geval zou de slaaf wellicht de vrijheid nastreven.

2. Brieven van manumissie

In de Engelse periode verscheen op Curaçao de eerste gedrukte krant. Deze rolde op 11 december 1812 van de pers met de naam *The Curaçao Gazette and Commercial Advertiser*. Een schoon voorbeeld van het gezegde “de een z'n dood is een ander z'n brood”. Daar lijkt het in eerst instantie op. Een natuurramp in Venezuela zou ertoe hebben geleid dat de uitgever William Lee met de krant op Curaçao begon. Men zegt dat hij drukker was in Caracas, Venezuela. Op 26 maart 1812 werd de hoofdstad Caracas getroffen door een zware aardbeving. De heer Lee bevond zich tijdens dit ongeval te Caracas met zijn drukpers. Hij verloor bij de ramp zijn drukkerij en besloot met de drukpers, die bij de verwoesting gespaard is gebleven, naar Curaçao te vertrekken om daar een Courant uit te geven. Althans, volgens een bericht in de Curaçaosche Courant van zaterdag 13 december 1862, N°. 50, onder de koptekst “Vyftigjarig bestaan van de Curaçaosche Courant”. Daarover plaats ik een opmerking. In Venezolaanse publicaties over de geschiedenis van de pers op Venezuela ben ik de naam William Lee niet tegengekomen. Wel worden de namen genoemd van *los ingleses Matthew Gallagher y James Lamb* als de eerste typografen in de geschiedenis van Venezuela. Zij worden gezien als grondleggers van de eerste bekende krant in Venezuela, *La Gazeta de Caracas*, op 24 oktober 1808. Bron: Revista Nacional de Cultura, N° 30, Caracas, noviembre de 1941.

Het is vrijwel zeker dat het gaat om William Burke. Ze zeggen dat hij een Britse soldaat was die tussen 1810 en 1812 in Caracas verbleef. Hij publiceerde artikelen en essays over de patriottische oorzaak in *La Gaceta de Caracas*. Eén van zijn artikelen is de *Libertad de Cultos*, die leerstellige controverses in de Republiek aan de kaak stelde. In zijn werk verdedigt hij het recht van de Spaanse koloniën in de Nieuwe Wereld om zich af te scheiden van Spanje en wijst hij op de economische voordelen

die deze ontwikkeling zou brengen voor Engeland. Daarnaast stelde hij een Britse interventie voor om de onafhankelijkheid van de Spaanse Amerika te ondersteunen. Burke vertaalde toneelstukken en een aantal proclamaties in het Engels en publiceerde ook een Engelse vertaling van *Carta a los Españoles Americanos* van de Peruaanse jezuïet Juan Pablo Viscardo en Guzmán.

Zijn eerste artikel werd op de 27 november 1810 gepubliceerd. Het werd beschouwd als een van de belangrijkste bijdragen van William Burke. Hij begon met het publiceren van artikelen op 27 november 1810 met een serie getiteld *Reflexiones o derechos de la América del Sur y México*. Volgens het *Journalistiek leven in Curaçao* (1944) – Johan Hartog – wordt in de *Curaçaosche Courant* van 9 december 1837 evenwel een geheel andere oorzaak opgegeven. Daar leest men:

“Deze onderneming werd begonnen door wijlen den Heer William Lee, die in Caracas een drukkerij had opgericht doch die na de nederlaag der Independenten in 1812 zijn toevlucht tot dit eiland had genomen.”

Niet alleen de ramp was dus een reden geweest voor William Lee om Venezuela te verlaten en op Curaçao voor zichzelf te beginnen. In 1812 stond Curaçao onder Engels gezag. Het was voor hem een veilig heenkomen en hij zou gedacht hebben aan een afzetmarkt. *The Curaçao Gazette and Commercial Advertiser* werd aanvankelijk in het Engels uitgegeven, met enkele stukken in het Nederlands. William Lee vond echter dat de abonnementsinkomsten niet evenredig waren aan de onkosten, zodat hij zich genoodzaakt voelde met het uitgeven van de *Courant* op te houden. Hierover werd geschreven: “Naar den toestand van zaken in de kolonie te beoordeelen, koesterde hij weinig hoop in den vervolge meerdere aanmoediging dan tot nu toe te zullen ondervinden.”

Na enige aanpassingen verscheen de *Curaçao Gazette* echter opnieuw, op vrijdag 7 januari 1814, in hetzelfde formaat als voorheen, met weglating van de woorden "and Commercial Advertiser". Na de overgave van het eiland aan de Hollanders in maart 1816 werd de *Curaçao Gazette* vervangen door de *Curacaosche Courant* en het merendeel van de nieuwsartikelen verscheen in het Hollands. De krant

werd uitgegeven door William Lee. In de editie “Deel VII, Zaterdag den 16den Januari, 1819. N. 3. gedrukt op zaterdag ’s morgens” wordt verwezen naar de conventie van 13 augustus 1814, ten einde de nodige publiciteit in de koloniën te doen geven aan “de tractaat van 4 Mei 1818 gesloten tussen het rijk der Nederlanden en dat van Groot Brittanniën”. Het betrof de algehele afschaffing van de slavenhandel op de kust van Afrika. Het traktaat van 13 augustus 1814 is gepubliceerd in de *Dordrechtsche Courant* van 20 juni 1815.

Artikel 8 van het traktaat luidt. *“De Souvereine Vorst der Vereenigde Nederlanden, verlangende op de krachtdadigste wijze met Z. M. den ’ Koning van het vereenigd koninkrijk van Groot Brittannie en Ierland mede te werken tot het daarstellen der algeheele afschaffing van den slavenhandel op de kust van Afrika, en hebbende, den 15 Junij 1814 , uit eigen beweging een besluit uitgevaardigd, behelzende, dat geene schepen of vaartuigen hoegenaamd, tot den handel in slaven bestemd, in eene der havens of plaatsen van zijn bewind zullen uitgerust of bemand, of in de forten of bezittingen op de kust van Guinea toegelaten worden, en dat geene inwoners van dat land als slaven verkocht of ter koop zullen aangeboden worden, verbindt zich, buitendien, bijdeze, om al zijne onderdanen, op de krachtdadigste wijze en bij de plegtigste wetten, te verbieden eenig deel hoegenaamd in dien onmenschelijken handel te nemen.”*

Nog even over William Lee, William Burke, of hoe zijn echte naam ook was. Hij droeg de titel van Drukker van Zyne Majesteit den Koning der Nederlanden en stierf op 5 augustus 1823. Of hij een rondreizende drukker was die enkele verplaatsbare toestellen had om te drukken, zoals Johan Hartog dat schreef, doet er niet toe. Na zijn dood werd de drukkerij voortgezet onder leiding van zijn weduwe mevrouw Lee. Zij overleed op 29 juli 1833. Daarna ging de drukkerij over op diverse eigenaren. In die krant werden alle Gouvernementsmededelingen gepubliceerd; ook aanvragen tot het verlenen van Manumissies. Een advertentie werd drie achtereenvolgende keren geplaatst in de openbare dagbladen of couranten volgens een aantal vastgestelde modellen. Men had drie weken de tijd om bezwaar aan te tekenen tegen het verlenen van

een vrijbrief. Na afloop van het traject werd de Brieven van Manumissie uitgereikt.

CURACAO.

Vaartuigen in en uitgeklaard sedert onzelaatste

INGEKLAARD—MAART.

4.	golet Anna, Bolwig,	Puerto Cabello
	— Dorothea, Debrot,	St. Thomas
6.	— Anna Maria, van Uytrecht,	ditto
	— Pandora, Wagenaar,	ditto
9.	— Johanna, Juan Rimón,	Jamaika

UITGEKLAARD—MAART.

4.	golet L'Etinielle, Handarrague,	La Guayra
8.	— Grand Paquet, Montero,	Maracaybo
	— Anna, Bolwig,	Puerto Cabello
-

Zyner Majesteits brik Merkuur, kapt. Pool, arriveerde alhier gisteren avond van Aruba, laatst van de Spaansche Kust.

Een blanke, genaamd Pierre Jean van den Bergh, een Brabander van geboorte, schuldig bevonden van een zware wond in de borst eener vrouw van de kleur, den 28sten December ll. toegebracht te hebben, is des Donderdags morgens openbaar voor het Gouvernements Huis gegeesseld en gebrandmerkt, en tot dwangarbeid voor het overige van zyn leven veroordeeld in de publieke werken van het eiland Bonaire.

Een brief uit Holland, gedateerd den

Het aanzoek tot het verlenen van Manumissie gebeurt door of namens de Meester, en is of:

1. Een geheel vrijwillige daad, blootelijk gegrond op de goedwillendheid van den nog levend Meester omtrent zijne slaaf, of;
2. Het gevolg van eene met eenen voormaligen Meester des Slaafs geslotene overeenkomst, of;
3. Het gevolg van eene lastgeving of voorwaarde, opgedragen of voorgeschreven bij eene door den dood bevestigde uiterste wilsbeschikking.

In de praktijk kwamen veel gevallen van invrijheidstelling voort uit genegenheid voor een trouwe dienaar of dienaress, een vlijtig arbeider die zijn aspiraties niet onder stoelen of banken stak.

De Brieven van Manumissie van Suriname en Curaçao en de onderhorige eilanden verschilden niet echt van elkaar. Het Reglement op de Manumissie der Slaven in de Nederlandsche West-Indische Bezittingen is hetzelfde.

Soms ging door een misverstand of onduidelijkheid wat mis, maar ook werd voor een bijzondere gelegenheid manumissie verleend. Er werd ook fraude gepleegd met vrijbrieven. Dat gedoe met manumissies lijkt niet zo simpel te zijn geweest. Er zaten haken en ogen aan zo'n vrijbrief. Aan de ene kant was een slaaf een object, eigendom van een slavenhouder, kon hij geen eigendom hebben en had hij over zichzelf niets te vertellen. Aan de andere kant kon de slaaf sparen om zichzelf en anderen vrij te kopen. Met geld van wie dan? Het gespaarde geld was ook van de slavenhouder. Ingewikkeld. De gang van zaken op Curaçao lijkt niet zo duidelijk te zijn geweest. Men kon zo zijn gang gaan met het gesjoemel met manumissies. Sommige slaven gaven zich uit voor vrij en gebruikten daarbij soms ook vrijbrieven van anderen. Dit gebeurde regelmatig door slaven die als matroos aanmonsterden, stelde Henri Romondus Jordaan in zijn proefschrift *Slavernij en vrijheid op Curaçao: de dynamiek van een achttiende-eeuws Atlantisch handelsknooppunt* ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden. Maar ook andere gevallen kwamen voor, vervolgt hij. Moses Henriques legde

in 1748 een verklaring af over zijn slavin Mariana alias Wewe, een mulattin die zich valselijk had bediend van de vrijbrief van haar grootmoeder, die eveneens Mariana heette maar die een ‘negerin’ was en geen mulattin. Genoemd wordt ook het geval van de frauderende directeur Isaac Faesch. De meeste vrijbrieven werden afgegeven onder het bewind van gouverneur Isaac Faesch (1687) en zijn opvolger Jean Isaie Claris Rodier de la Bruguière.

Fiscaal en Commissaris van de slavenhandel Beeldsnijder kwam erachter dat Faesch er een gewoonte van had gemaakt om zowel bij het slavenbestand van Bonaire als bij het slavenbestand van Hato van tijd tot tijd valse aangiften van sterfte te doen, om de slaven zo buiten de inventarissen te houden en zonder overleg met de bewindhebbers slaven te manumitteren. Eerst dacht men dat het om een paar slaven ging, maar het aantal bleek hoger te liggen, waaronder ook de door Faesch gemanumitteerde vrouwen Dominga Zeerover en Servina. Ze bleken allesbehalve oude en afgeleefde mensen te zijn, zoals in hun vrijbrieven stond. Misschien wilden ze die mensen helpen, maar het riekt naar ambtelijk corruptie. Over het toenemend aantal vrije negers verdedigde Rodier zich in een brief aan de Heren Bewindhebbers door op te merken dat *“ze niet meer last veroorzaken dan andere lieden en getrouw hun dienst vervullen in het Vrij-Negerkorps als ze opgeroepen worden.”*

Gevonden werd dat zij de ruige dienst ontwend waren en niet langer geschikt zouden zijn om tewerkgesteld te worden op bijvoorbeeld Bonaire.

Een uiteindelijke beslissing over de twijfelachtige manumissies van Servina en Dominga Zeerover zou nog een aantal jaren op zich laten wachten. Op last van gouverneur Jacob van Bosvelt werd de vrijbrief regest d.d. 8 november 1756 van “oude en afgeleefde negerin Servina door gouverneur I. Faesch, wegens trouwe dienst” geannuleerd en door een andere "gerenoviert" op last van de vergadering van Tienen van 11 mei 1760. Curaçao 17 april 1761. Met de vrijbrief van mulattin Dominga Zeerover gebeurde hetzelfde. Datum 1756, november 9, regest oude en afgeleefde mulattin Dominga Zeerover door gouverneur Isaac Faesch, wegens trouwe dienst. N.B. Deze vrijbrief is op last van gouverneur

Jacob van Bosvelt geannuleerd en door een andere gerenoveerd op last de vergadering van Tienen van 18 mei 1761. Curaçao 29 april 1762.

Na de dood van Gouverneur/Directeur Isaïc Faesch op 13 October 1758 volgde Jacob van Bosvelt hem op. Hij lag met iedereen overhoop. Voordat hij schoon schip kon maken stierf hij in 1762. Jean Isai Claris Rodier de la Brugière nam zijn oude functie weer over (1758-1761: ad interim).

De vrijbrief voor de negerin Juana Petrona en haar twee kinderen, Maria Josepha en Cecilia Martina heeft ook vrij lang op zich laten wachten. Beweerd werd dat deze slaven al op 18 januari 1798 onderhands waren gemanumitteerd. De commissaris van politie en belast met het 'Publiek Ministerie' vond dat die vrijlating bedoeld was ter benadeling én bedrog van de schuldeisers. De boel naaien dus!

Op het rekest d.d. 16 juli 1827 van de weduwe Minors om een vrijbrief voor de negerin Juana Petrona en haar twee kinderen Maria Josepha en Cecilia Martina, werd op 28 maart 1828 door de Raad van Politie gunstig beschikt. De advertentie/publicatie uit het nalatenschap van de weduwe van R. Minors is van 10 april 1828 (NAC 294. nr 7). Op aandrang van de boedelcrediteuren is op 22 mei 1828 bezwaar gemaakt door de executeur-testamentair van de boedel van de overleden weduwe Minors. Te laat! De termijn om bezwaar in te dienen was ruim voorbij.

De vrijlatingsbrief van de slavijn Catrijn Janga werd uitgegeven op naam van de gouverneur van Curaçao Crol, op 31 juli 1861. Catrijn was 7 jaar en dochter van Geertruida Janga. Het verzoek kwam van de gezaghebber van Bonaire.

Datum 1861, juli 31.

Regest slavenmeisje Catrijn (Catrijn Janga), 7 jaar, dr van Geertr. Janga, door het gouvernement.

Bronverwijzing Nummer toegang: 2.10.02, inventarisnummer: 6729, folionummer: nr 530.

Op de vrijbrief staat met hand geschreven: *“Opgenomen in het Burger Register onder nummer 128 Bonaire den 17 December 1861 de Gezaghebber belast met den burg. Stand.”* Getekend H.T.G. Wagner.

Catrijn (Atalia) trouwde met Marsera, Martien Rimon. Haar moeder is Janga (Jarig), Geertruida van Catharina, de zus van Martha Fransisca en dochter van Cathalina Jarig. De zus van Catrijn genaamd Louisa Leolyda trouwde met Neuman, Casper Lodewijk (1835-1911). Ook hier komen we uit bij Cathalina, Stefanus en Martha, met het huwelijk tussen Amelia Nathalia Janga, dochter van Louisa Leolyda Janga, en Bernardus Coffie, zoon van Poulina Begilia Genie, een buiten het echt geboren dochter van Stefanus en Martha. De voormalige Kapitein van de Indianen (hoofd dienst openbare werken - DOW) Carl Magnus Neuman is vader van Casper Lodewijk en zijn moeder is Clara Orsalina Weijgel, dochter van Cecilia Cornelia Faber en Johan Carel Fitus Weygel geboren in Beijeren Duitsland. Een dergelijke achtergrond van Martha Angela is jammer genoeg niet na te gaan.

In de periode van de Britten is een aantal vrijbrieven uitgegeven door English governor John Thomas Layard (1809-1811). Onder meer:

Datum 1810, oktober 26 – gouvernementsnegerin Margarita van Anthony Bomba en datum 1810, oktober 26 – gouvernementsnegerin Anna Thina Frans.

Opvallend is:

Datum 1815, april 29.

Regest mulattin Sally door Charles Self (overleden); "*in consideration of the regard which I have for my mulatto female slave called Sally*". Met verklaring van 28 juli 1813 over de vrijgeving.

Bronverwijzing Nummer toegang: 1.05.12.01, inventarisnummer: 419, folionummer: nr 2.

Een oude bekende kocht mulattin Florina vrij.

Datum 1814, mei 17.

Regest mulattin Florina Gerarda door Joseph Foulke; volgens rekest van Joseph Foulke op 1 maart 1814 bij de Raad van Politie ingediend. Met akte van borgstelling van 17 mei 1814 van Joseph Foulke.

Bronverwijzing Nummer toegang: 1.05.12.01, inventarisnummer: 418, folionummer: nr 10.

Datum 1815, juni 24.

Regest mulattin Celeste door Michel Langlois te Bonaire, voor 150 gourdes. Met kwitantie van Michel Langlois in twee termijnen, waarvan de laatste datum 4 maart 1814, en rekest van 22 juni 1815 van de mulattin Celeste Pelegrin, eertijds slavin van de heer Langlois te Bonaire, waarin zij verzoekt om een gratis vrijbrief vanwege "*her most indigent circumstances*". Zij is erg arm en wil graag naar haar ouders terugkeren om hen "the happy and blessed document of her freedom" te tonen.

Bronverwijzing Nummer toegang: 1.05.12.01, inventarisnummer: 419, folionummer: nr 3.

Ene Mordochay Haim Senior gaf diverse akte van borgstelling af zoals deze:

Datum 1814, januari 6.

Regest negerin Marietje door Samuel van Gabriel da Costa Gomes en echtgenote Sara Pereira (beiden overleden); volgens testament van 27 november 1797 (akte van opening: 23 december 1799) van genoemden, en rekest van de exec. test. op 15 september 1812 bij de Raad van Politie ingediend. Met akte van borgstelling van 6 januari 1814 van Mordochay Haim Senior.

Bronverwijzing Nummer toegang: 1.05.12.01, inventarisnummer: 418, folionummer: nr 1.

Datum 1769, mei 23.

Regest neger Tjekoe Senior op 7 juli 1767 door Lea Jesurun weduwe van Mordochay Haim Senior, voor 225 peso.

Bronverwijzing Nummer toegang: 1.05.12.01, inventarisnummer: 198, folionummer: nr 69.

Er werden ook speciale vrijbrieven uitgegeven. Voorbeelden zijn de manumissies:

29 augustus 1759 – negerin Maria Martha door de oud-kapitein over de militie, ingenieur en raad Godfried Caarl Esdré, wegens trouwe dienst aan hem en zijn familie; op voorwaarde dat zij gedurende het verblijf van hem en zijn huisgezin te Curaçao alsmede gedurende hun reis naar Holland zal blijven continueren in haar slaafse dienst en dat haar vrijdom

niet eerder zal ingaan dan na de expiratie van genoemde tijd en het volbrengen van de geplande reis.

04 mei 1752 – neger Juan Fransisco op 15 januari 1750 door Juan Pedro Jansz, voor 260 peso. Met bijlage van 4 mei 1752, waarin verzocht wordt aan secretaris om een vrijbrief te maken. De vrijbrief zal alleen dienen om gemelde neger uit zijn gevangenschap te Santo Domingo te verlossen en in handen van zijn meesteres de weduwe Pieter Bernje te geraken, alzo deze neger voorgegeven heeft mijn slaaf geweest te zijn en dus zou de vrijbrief maar pro forma zijn. In dezelfde bijlage verklaart Neeltje Kroes, weduwe van Pieter Bernje, dat zij als eigenares van de neger de vrijbrief geconsenteerd heeft, "alsoo selfs aan Jan Pedro Jansz sulks hebbe versogt ten sijne name te doen".

29 april 1747 – neger Pedro Juan op 6 januari 1741 door Philip Webb. N.B. "Deese pro forma verleent om gem. neger Pedro Juan uyt zijn gevankenis van d'Habana te verlossen."

179 Mijn heer Secretaris Pottetij.
Gelijck Oec. Vrij brief te maaken voor
mijn negier gen. Bartholomeus alias Baal
ende sulx voor Eene somma van 400.-
teer e geschiedt. Owinglyke passagies omme
daer mede te navigieren. W.C. van der Aange.
Curaçao 26 juli 1747.
1619 de Wittme M. Warneken

Verzoek 26 juli 1747 aan mijnheer secretaris Pottetij om een vrijbrief te maken voor neger Bartholomeus alias Baal door Helena Anna Bazarne weduwe van Martijn Warneken, sulx voor eene somma van 400 peso. N.B. "Deese pro forma verleent omme daer mede te navigieren".

Een zekere respect straalt uit het verzoek. Het woord "slaaf" is niet gebruikt, maar "mijn neger".

12 april 1753 – neger Juan Pedro Anthony door de weduwe van Pieter Schelten, voor 300 peso. Met bijlage van 12 april 1753, waarin verzoek aan secretaris om een vrijbrief te maken. In de bijlage staat: "ten eynde deselve neeger daar mede sal kunnen navigieren".

3 maart 1745 – mulat Juan Pedro door Jacomina Wegters weduwe Van Geel, wegens trouwe dienst. Met bijlage van 3 maart 1745, waarin verzoek aan secretaris om een vrijbrief te maken. N.B. "Deese pro forma verleent omme daermeede te nafigeeren".

Op zee waren ze vrij, maar bij terugkomst moesten ze terug naar de eigenaar. Op vertoning van de vrijbrief werden ze erkend als vrije personen en konden ze volkomen genieten van het effect daarvan. Raakte de slaaf/matroos die zich aan boord van een gekapt schip bevond deze vrijbrief kwijt, dan had hij een probleem. Hij zou dan samen met de zich aan boord bevindende goederen voor een goede prijs worden verkocht en de kans was groot dat hij de rest van zijn leven als slaaf in een vreemde kolonie in gevangenschap zou moeten sluiten.

Oh, kijk. Deze uit verliefdheid.

Datum 1737, november 15.

Regest mestieze jongetje Frans Jacob, zoon van de mulattin Marritje door Jan de Veer, gemachtigde van Pieter Kok te New York, "ende sulx uyt consideratie dat gemelde moulattinne het kind van hem Pieter Kok heeft gemint gehad".

Zou Frans Jacob de kleinzoon van hem zijn?

De 7-jarige Cattrijn heeft haar vrijheid gekregen, doch heeft de bekendmaking vrij lang op zich laten wachten en de vrijbrief werd in bewaring genomen door de gezaghebber van Bonaire. Heel raar! Het kan best zo zijn dat haar moeder Geertruida Janga overleden was. Toen zij op 16 september 1875 met Martien Rimon Marsera (alias Mercera) trouwde, was de vader van de bruidegom al overleden. De vader was gestorven op 29 september 1864 en de moeder van de bruid staat vermeld als overleden, zonder vermelding van datum. Dit is ook bij haar broer Jan Hendrik Vriend Janga en haar zus Louisa Leolyda het geval. Cattryn (Athalie/Atalia) Janga was rond de 21 jaar oud toen ze trouwde.

Volgens de online akte overleed zij op 11 januari 1932. Haar man Martien iets eerder, in 1921 op een leeftijd van 72 jaar.

In eerste instantie werden de eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire door de Spanjaarden als Islas Inútiles, nutteloze eilanden, aangeduid. Goud was er niet te vinden en de grond vonden ze ook niet vruchtbaar.

De Geoctroyeerde West-Indische Compagnie (WIC) dacht anders daarover. Vooral Curaçao groeide uit tot een centrum voor handel, spanning en sensatie. Het waren ruige perioden waarin de inwoners voor hun leven te vrezen hadden. Een komen en gaan van oorlogvoerende mogendheden; Hollanders, Fransen, Britten en ook kapers. Kanonschoten, plunderingen en romantiek. Velen hebben het overleefd en voor afstammelingen gezorgd. De historische gebeurtenissen in dit boek geven een beeld van de omstandigheden waarin Martha Angela en Cathalina Jarig (Janga) – twee bij wet alleenstaande vrouwen – hun kinderen hebben grootgebracht.